

Наталія ТОДОРОВА,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних студій та
суспільних комунікацій
факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ЕКОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

У статті визначені основні елементи екологічної складової Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Проаналізовані завдання та перші кроки імплементації екологічного виміру Угоди про асоціацію. Доведено, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом безпосередньо пов'язана зі сталим розвитком та екологічною безпекою.

Ключові слова: *Угода про асоціацію між Україною та ЄС, сталий розвиток, екологічна безпека, екологічні стандарти, охорона навколишнього природного середовища, природоохоронна діяльність, якість життя громадян, якість природних умов і ресурсів, середовище життєдіяльності громадян.*

В статье определены основные элементы экологической составляющей Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом. Проанализированы задачи и первые шаги имплементации экологического измерения Соглашения об ассоциации. Доказано, что Соглашение об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом напрямую связано с устойчивым развитием и экологической безопасностью.

Ключевые слова: *Соглашение об ассоциации между Украиной и ЕС, устойчивое развитие, экологическая безопасность, экологические стандарты, охрана окружающей среды, природоохранная деятельность, качество жизни граждан, качество природных условий и ресурсов, среда жизнедеятельности граждан.*

The paper defines the basic elements of the environmental component in the Association Agreement between Ukraine and the European Union. It analyses the tasks and the first steps on the way to implement the environment-related provisions of the Agreement. It is proved that the Association Agreement between Ukraine and the European Union is directly related to sustainable development and environmental security.

Keywords: *Association Agreement between Ukraine and the EU, sustainable development, environmental safety, environmental standards, environmental protection, quality of human life, quality of the natural environment and resources.*

Європейське покликання України обумовлене цивілізаційною приналежністю нашої держави до європейської спільноти. Відносини з Європейським Союзом закріплені національним законодавством як пріоритетний напрям української зовнішньої політики. В Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. одним із головних завдань визначено «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі» [1]. Угода про асоціацію (УА) між Україною та ЄС є найбільшою міжнародною угодою, яку уклала наша країна, доречі так само як і Європейський Союз. УА між Україною та ЄС є новим форматом відносин, спрямованих на створення конкурентоздатності нашої держави. Нормативно-правова база ЄС досить суттєво відрізняється від пострадянської української в сфері стандартів та можливості приватних компаній захищати в суді свої інтереси, тому нас очікують досить серйозні зміни. Значною мірою це стосується підвищення вимог до якості продукції та екологічних вимог до виробництва. Таким чином, суттєвої трансформації потребують технології та обладнання підприємств, що, з одного боку, призведе до необхідності інвестицій, а з іншого – дозволить розвивати нові екологічні галузі виробництва та сфери послуг.

Екологічні аспекти імплементації УА дотично розглядалися дослідниками [2; 3] та знайшли відображення у поточних звітах про впровадження угоди [4; 5; 6; 7].

Метою статті є аналіз змісту екологічної складової УА та перших кроків, спрямованих на її імплементацію. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом безпосередньо пов'язана зі сталим розвитком та екологічною безпекою [8]. В Угоді чітко зазначено, що ідеологічною основою співпраці України та ЄС є концепція сталого розвитку на принципах економічної ефективності, соціальної стабільності та екологічної безпеки [9]. Практика доводить, що до реальної реалізації стратегії сталого розвитку справа дійшла тільки в кількох країнах з високим впливом місцевих громад і традиціями соціальної політики, таких, як Швейцарія, Норвегія і Швеція. Для впровадження в практику концепції сталого розвитку необхідно сформуванати реалістичний інституційний механізм і поступово впроваджувати більш ефективні механізми модернізації економіки, більш чистих технологій та еко-індустрії, створення робочих місць.

Стаття 292 УА присвячена багатосторонній угоді з охорони навколишнього середовища. Зокрема визнається важливість міжнародного екологічного управління та угод як адекватна відповідь міжнародної спільноти на глобальні та регіональні екологічні проблеми. Сторони так само підтверджують своє зобов'язання щодо ефективної імплементації в своїх законах і практиках багатосторонніх угод з охорони навколишнього природного середовища, учасниками яких вони є. Ніщо в Угоді не обмежує прав Сторін вживати і зберігати заходи з імплементації багатосторонніх угод з охорони навколишнього природного середовища, учасниками яких вони є [10].

Окремий блок питань стосується виконання Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї. Підтвердивши намір продовжити участь у Кіотському протоколі, Україна повинна ратифікувати поправки до Другого періоду зобов'язань цьо-

го протоколу, приєднатися до Дорожньої карти ЄС на шляху до конкурентної низьковуглецевої економіки та згідно з нею розпочати масштабну роботу з підготовки відповідної стратегії національного розвитку. У цій площині буде корисним залучення експертів Європейського Союзу до роботи з підготовки законодавчої бази створення національного вуглецевого ринку з метою забезпечення можливості його з'єднання зі Схемою торгівлі викидами ЄС.

Зрозуміло, що в цій площині Україна повинна прийняти комплекс документів: Національний план заходів з реалізації положень Рамкової конвенції, закон з урегулювання правовідносин у сфері зміни клімату, національний і регіональний плани заходів з пом'якшення наслідків зміни клімату, правила, нормативи методик і порядків оформлення документів для отримання дозволів на викиди «парникових» газів, які вже прийнято в багатьох – сторонах Кіотського протоколу.

На жаль, у нашій країні поки що приділяється мало уваги освітнім і просвітницьким заходам щодо боротьби з глобальними змінами клімату Землі, хоча досвід країн-членів ЄС свідчить про позитивні результати таких дій. Ці проблеми обговорювались на XXI Конференції сторін рамкової конвенції ООН зі змін клімату в кінці 2015 р. в Парижі. Паризький договір, на відміну від Кіотського протоколу, не передбачає механізму квот. Ера торгівлі квотами завершилася – кожна країна повинна була підготувати і до 1 жовтня подати для сформування тексту світової кліматичної угоди національну програму боротьби зі змінами клімату на планеті. 22 квітня 2016 р. у штаб-квартирі ООН Україна в Нью-Йорку разом зі 170 країнами урочисто підписала Паризьку угоду про боротьбу зі зміною клімату. Безпрецедентний за своїми масштабами документ замінить Кіотський протокол і діятиме з 2020 року. Текст Паризької угоди був затверджений 12 грудня 2015 року в Парижі під час роботи 21-ї Конференції сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Механізми впровадження угоди будуть розроблені впро-

довж наступних чотирьох років та схвалені на першій сесії робочого органу Паризької угоди — Конференції сторін. Цей документ спрямований на скорочення викидів парникових газів. Згідно з документом, всі учасники, які підписали документ, зобов'язуються скоротити викиди вуглекислоти в атмосферу. В угоді, зокрема, йдеться, що до 2020 року країни, що розвиваються, отримають 100 млрд доларів на рік для вирішення проблем клімату. Ці гроші їм нададуть інші держави, що підписали договір [11].

Введення європейських екологічних стандартів може призвести до закриття низки ресурсоемних підприємств з великим обсягом викидів і відходів. У зв'язку з цим необхідно організувати систему перерозподілу бюджетних дотацій з ресурсо- і енерговитратних «брудних» технологій на більш ресурсо- та енергоефективні. Екологічна складова в Угоді про асоціацію з Європейським Союзом є значною, а імплементація директив, передбачених нею, дасть Україні шанс поліпшити свої екологічні стандарти та, відповідно, життя. За результатами аналізу УА, експерти виділили 8 напрямів, що становлять найважливіші зобов'язання стосовно навколишнього середовища та стосуються всіх секторів. Серед них називають якість атмосферного повітря, якість води та управління водними ресурсами, управління відходами та ресурсами; охорону природи; промислове забруднення та техногенні загрози; зміну клімату та захист озонового шару; генетично модифіковані організми [12].

Для України УА може стати інструментом, що дозволить долучитися до основних тенденцій у сфері охорони довкілля і в сфері кліматичної політики, оскільки імплементуючи директиви, які передбачені Угодою про асоціацію, Україна має шанс поліпшити свої екологічні стандарти і тим самим наблизитись до тих процесів, які забезпечують найкраще життя для громадян.

Окрема глава 6 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом присвячена питанням навколишнього середовища. Так, у Статті 360 УА йдеться про те, що

Сторони будуть розвивати і зміцнювати співробітництво з питань охорони навколишнього природного середовища, і таким чином сприяти реалізації довгострокових цілей сталого розвитку та зеленої економіки. Передбачається, що посилення природоохоронної діяльності матиме позитивні наслідки для громадян і підприємств в Україні та ЄС, зокрема, через поліпшення системи охорони здоров'я, збереження природних ресурсів, підвищення економічної та природоохоронної ефективності, інтеграції екологічної політики в інші сфери політики держави, а також підвищення рівня виробництва завдяки сучасним технологіям.

Співпраця здійснюється з урахуванням інтересів Сторін на основі рівності і взаємної вигоди, а також беручи до уваги взаємозалежність, існуючу між Сторонами в галузі охорони навколишнього природного середовища, та багатосторонні угоди в цій сфері. Співпраця має на меті збереження, захист, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища, захисту громадського здоров'я, розсудливе та раціональне використання природних ресурсів та заохочення міжнародних дій, спрямованих на вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища в таких сферах: зміни клімату; екологічне управління, зокрема освітня та навчальна підготовка, доступ до інформації з питань навколишнього середовища та процесу прийняття рішень; якість атмосферного повітря; якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище; управління відходами та ресурсами; охорона природи, зокрема збереження та захист біологічного та ландшафтного різноманіття (екомережі); промислове забруднення і промислові загрози; хімічні речовини; генетично модифіковані організми, у тому числі в сільському господарстві; шумове забруднення; цивільний захист, зокрема стихійні лиха та антропогенні загрози; міське середовище; екологічні збори [13].

Перелік сфер співробітництва в галузі охорони навколишнього природного середовища вимагає інституційного аналізу та розробки системи заходів щодо його поетапної

реалізації. Сторони планують обмінюватися інформацією та досвідом; здійснювати спільну дослідницьку діяльність і обмінюватися екологічно чистими технологіями; планувати подолання наслідків стихійних лих та інших надзвичайних ситуацій; здійснювати спільну діяльність на регіональному та міжнародному рівнях в тому числі згідно з багатосторонніми угодами в галузі охорони навколишнього природного середовища. Особливу увагу сторони приділяють питанням, що мають транскордонний характер.

Важливим положенням Статті 363 УА є поступове наближення законодавства України до права і політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища. Співпраця у сфері цивільного захисту здійснюється шляхом імплементації окремих угод у цій області, укладених між Сторонами згідно з відповідними владними повноваженнями і компетенцією ЄС та його держав-членів і відповідно до правових процедур кожної із Сторін, і спрямована на: сприяння взаємодопомозі у випадках надзвичайних ситуацій; цілодобовий обмін найважливішими повідомленнями і оновленою інформацією про транскордонні надзвичайні ситуації, зокрема запитами та пропозиціями про допомогу; оцінки впливу наслідків надзвичайних ситуацій на довкілля; залучення експертів до участі в специфічних технічних семінарах і симпозіумах з питань цивільного захисту; залучення, в разі необхідності, спостерігачів при проведенні окремих навчань і тренінгів, організованих Україною і/або ЄС; поглиблення існуючого співробітництва з ефективного використання наявних потужностей захисту.

Відповідно до статті 365 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом співпраця охоплює, серед іншого, такі цілі: розвиток всеосяжної стратегії в галузі навколишнього середовища, яка включатиме заплановані інституційні реформи (з певними термінами) для забезпечення виконання та впровадження природоохоронного законодавства, розподіл повноважень природоохоронних органів на національному, регіональному та муніципальному рівнях;

процедури прийняття рішень та їх виконання; процедури сприяння інтеграції природоохоронної політики в інші сфери політики держави, визначення необхідних людських і фінансових ресурсів та механізм їх перегляду; розвиток галузевих стратегій в галузі поліпшення якості повітря; якості води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище, управління відходами та ресурсами, захист природи, промислове забруднення і промислові аварії, хімічні речовини, зокрема чітко визначені строки та основні етапи імплементації, адміністративну відповідальність, а також фінансові стратегії залучення інвестицій в інфраструктуру та технології; розвиток та імплементація політики з питань зміни клімату [14].

Одним зі складових впровадження екологічних стандартів Євросоюзу є моніторинг стану компонентів природного середовища, таких, як ґрунт, повітря, вода. Угода про асоціацію вимагає змінити метод замірювання і розширити перелік речовин, що потрапляють під моніторинг повітря, а також модернізувати процес обробки та поширення зібраних даних. Найбільші забруднювачі повітря – це теплоенергетичні та металургійні підприємства. На жаль, контроль за викидами не відбувається у відповідності до наявної нормативно-правової бази в повному обсязі. Одним із найважливіших складових формування ефективної системи екологічного моніторингу є залучення даних дистанційного спостереження та гео-інформаційне моделювання його результатів.

Україна почала перегляд класифікації санітарно-захисних зон навколо небезпечних об'єктів та плану дій в разі забруднення повітря у цих зонах. Система контролю якості повітря в Україні була розроблена і впроваджена більше півстоліття тому, більшість пунктів спостереження за станом атмосферного повітря були встановлені ще в 1940 – 50-х роках. З того часу значно змінилася індустріальна забудова, створені нові міста, підприємства, і мережа пунктів спостережень не відповідає сучасним точкам локалізації джерел забруднення. Багато джерел забруднення (таких, як, напри-

клад, виробництво металопластикових вікон із викидами небезпечних органічних сполук, таких як бензол) взагалі не визначають, обмежуючись списком із 6-7 пунктів, тому що немає відповідного обладнання або ж воно несправне. Таким чином, в Україні немає адекватної картини стану повітря та його безпечності в населених зонах.

В ЄС збір і обробку даних про стан повітря здійснюють приватні лабораторії, які зацікавлені в якісній роботі, оскільки таким чином можуть конкурувати за держзамовлення. В Україні цю функцію виконує Гідрометеоцентр, який залежить від державного фінансування, а результати його роботи не впливають на отримання ним коштів.

Відповідно до вимог Угоди всі сміттєзвалища мають бути паспортизовані, для кожного такого об'єкта необхідно буде розробити план рекультивації, щоб нейтралізувати утворення токсинів і відновити родючість ґрунтів, керуючись принципом «забруднювач платить». На ті звалища, що існували на момент прийняття цих нормативних актів, а також на стихійні звалища ці вимоги поки не поширюються. Окрема програма потрібна щодо переробки сміття, яке переробляється на 65% у країнах ЄС.

Важливим кроком адаптації є інтегральне управління ризиками промислового забруднення. Підприємства самі аналізують ризики своєї діяльності, обирають оптимальний спосіб зменшення шкідливого впливу на довкілля, розробляють і презентують план відповідним контролюючим органам, а держава лише слідкує за виконанням робіт.

Зараз вкрай важливо запровадити процедури стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля, коли громадськість має доступ до всієї інформації щодо довкілля. Зокрема, щодо планів великих будівництв чи вирубок лісів, що повинно обговорюватися громадою ще на етапі планування такої діяльності за допомогою механізмів громадських слухань, внесення коментарів, пропозицій для того, щоб потім ті види діяльності, що будуть здійснюватися, здійснювалися з урахуванням думки громадськості. Інші напрями, за

словами фахівців, також потребують вдосконалення законодавчої бази або приведення до відповідності з європейським законодавством. Зміни до додатків Угоди будуть необхідні у зв'язку з тим, що право Європейського Союзу швидко розвивається і наразі прийнято вже багато нових нормативних актів, які не зазначені в Угоді про асоціацію з ЄС.

За європейською практикою витрати на імплементацію розподіляються на витрати суспільного (бюджетного) та приватного секторів. У складі й тих, й інших, у свою чергу, мають обраховуватися три основні складові, а саме: адміністративно-управлінські, інвестиційні (або капітальні) й операційні (експлуатаційні) витрати. Основна вага припадає при цьому на інвестиційні витрати, які стосуються будівництва, реконструкції та модернізації об'єктів інфраструктури.

Значний обсяг екологічних витрат у контексті імплементації законодавства ЄС трактується інколи як прямий негатив для економіки, оскільки розглядається як фактор відволікання коштів. Тобто вимоги до України щодо дотримання екологічних стандартів вважають майже диверсією проти неї. За бажання всі витрати в екологічній сфері можна кваліфікувати як відволікання коштів у невиробничий сектор. І це саме так, якщо забути, що якість життя визначається не лише кількістю товарів, а й станом середовища проживання людей. Питання оптимізації чи збалансування екологічних статей витрат постає в кожній державі. Його вирішення прямо залежить від її економічної спроможності.

Витрати в екологічній сфері – це якість життя громадян та якість природних умов і ресурсів, середовища життєдіяльності громадян. Угода про асоціацію передбачає, що Україна сама визначатиме час та тривалість проведення реформ для поліпшення екологічної ситуації. Не потрібно негайно вкладати величезні кошти у модернізацію підприємств або закривати заводи. Загалом процес приведення до екологічних норм ЄС складе від 3-7 до 10-12 років.

Створюються механізми для координації зусиль і вироблення спільних рішень у спірних випадках. В цілому можна

говорити про систематизуючу роль УА, яка створює основи для формування комплексної державної політики у сфері сталого розвитку та екологічної безпеки в Україні. Угода про асоціацію стимулює Україну до модернізації виробництва та поліпшення стану навколишнього природного середовища, за посильної підтримки з боку ЄС, яка може скласти половину від необхідної суми інвестицій.

Висновки. Таким чином, Угода про асоціацію з ЄС забезпечує формування умов для створення інституційної бази розвитку, яка була зруйнована в 90-ті роки, на принципово новому рівні та узгоджено із традиціями країн ЄС. Розвиток промисловості буде враховувати не тільки економічну доцільність, але й соціальні пріоритети та якість навколишнього природного середовища. Формування консультативних органів для підтримання сталого розвитку торгівлі із країнами ЄС. Вдосконалення системи стандартів та відродження системи моніторингу якості навколишнього природного середовища, сучасних технологій та дистанційних методів спостережень. Отже, на шляху до зближення з ЄС у екологічній площині перед Україною стоїть ще багато завдань, однак створене протягом 2014-2015 рр. підґрунтя повинно сприяти поглибленню та пришвидшенню цієї роботи у 2016 році.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про засади зовнішньої і внутрішньої політики» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
2. Перга Т. Екологічна політика як інструмент зближення України з ЄС. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ekologichna-politika-jak-instrument-zblizhennja-ukrajini-z/#sthash.x8gYDyR6.dpuf>;
3. Міщенко В. ЄС «нав'язує» Україні чистіше повітря та воду, або Екологічна складова Угоди про асоціацію з ЄС. // «Дзеркало тижня. Україна» №12, 4 квітня 2014. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/energy_market/yes-nav-yazuye-

- ukrayini-chistishi-povitrya-ta-vodu-abo-ekologichna-skladova-ugodi-pro-asociaciyu-z-yes-.html
4. Звіт про виконання Угоди про асоціацію та Порядку денного асоціації Україна-ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248115804&cat_id=247749488
 5. Моніторинг та оцінка імплементації Угоди про асоціацію з ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iwp.org.ua/ukr/public/1908.html>
 6. Захист екології в Угоді про Асоціацію з ЄС. 11/12/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/50332/Shho_Ukrainina_vtratyla_Zahyst_jeologiji_v_Ugodi
 7. Інформація «Про імплементацію у 2013 році Порядку денного асоціації Україна – ЄС» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3FshowHidden=1&art_id=243281941&cat_id=223345338&c time=1266423569791
 8. Інтеграція сталого розвитку в політику ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eur-lex.europa.eu
 9. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=22322353
 10. Там само.
 11. Україна підписала Паризьку угоду про боротьбу зі зміною клімату. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukraineun.org/press-center/84-ukrayna-pidpysala-paryzku-ugodu-pro-borotbu-zi-zminoyu-klimatu>
 12. Вронська: Угода про асоціацію – шанс для України покращити екологічні стандарти. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/rubric-society/1935098-ugoda-pro-asotsiatsiyu-z-es-tse-shans-dlya-ukrajini-pokraschiti-ekologichni-standarti-vronska.html>
 13. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=22322353
 14. Там само.